



TSKB KALKINMA PERSPEKTİFİ

Nisan 2023

Deprem Sonrası Dönemi Düşünmek: *Kurulacaklar, Kurtarılacaklar, Korunacaklar*

Kalkınma Perspektifinden Değerlendirme ve Taslak Öneriler

Dr. Burcu Ünüvar

TSKB

Ekonomik Araştırmalar

Hazırlayan

Dr. Burcu Ünüvar | unuvarb@tskb.com.tr

Rapor Tasarımı

Mukaddes Emecen | emecenm@tskb.com.tr

2023 Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. her hakkı mahfuzdur.

Bu doküman Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.'nin yatırım bankacılığı faaliyetleri kapsamında, kişisel kullanıma yönelik olarak ve bilgi için hazırlanmıştır. Bu dokümana dayalı herhangi bir işlem yapılması tarafımızdan öngörülen bir husus değildir. Belirtilen görüşler sadece bizim güncel görüşlerimizdir. Bu raporda yer alan bilgileri makul bir esasa dayalı olarak güncelleştirirken, bu konuda mevzuat, uygunluk veya diğer başka nedenlerle amaca uygunluk tam olarak sağlanamamış olabilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve/veya bağlı kuruluşları veya çalışanları, burada belirtilen senetleri ihraç edenlere ait menkul kıymetlerle ilgili olarak bir pozisyon almış olabilir veya alabilir; menkul kıymetler üzerinde opsiyonları olabilir veya ilgili diğer bir yatırıma girebilir; bu menkul kıymetleri ihraç eden firmalara danışmanlık yapmış, hisselerinin halka arzına aracılık veya yüklenim taahhüdünde bulunmuş olabilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve/veya bağlı kuruluşları bu raporda belirtilen herhangi bir şirket için yatırım bankacılığı da dahil olmak üzere önemli tavsiyeler veya yatırım hizmetleri sağlıyor veya sağlamış olabilir.

Bu raporun ilgili olduğu yatırım fiyatı veya değeri, direkt veya indirekt olarak, yatırımcıların menfaatlerine ters düşebilir. Döviz kurlarındaki herhangi bir değişimin yatırımın değeri veya fiyatı veya bu yatırımdan sağlanan gelir üzerinde olumsuz bir etkisi olabilir. Geçmişteki performans her zaman gelecekteki performansın kılavuzu olacak demek değildir. Yatırım geliri dalgalanma gösterebilir.

Bu rapor kamuya açık bilgilere dayalıdır. Doğru veya tamam olmayan hiçbir beyan yapılmamıştır. Bu rapor söz konusu menkul kıymetlerin alınması veya satılması için bir teklif, yorum ya da yatırım tavsiyesi değildir veya bu menkul kıymetlerin alınıp satılmasına yönelik bir teklif için de bir istek veya zorlama değildir. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve kendisiyle bağlantılı olan diğerleri bahsedilen şirketlerin menkul kıymetleriyle ilgili pozisyon alabilirler veya bu menkul kıymetlerle ilgili işlem yapabilirler, ayrıca bu şirketler için yatırım bankacılığı hizmetleri de verebilirler.

Herhangi bir yatırım kararı yatırımcının tamamıyla kendi kişisel seçimine dayanmalıdır. Bu rapordaki bilgiler herhangi bir yatırım tavsiyesi olmayıp, raporda yer alan firmalara yatırım yapılmasından ötürü Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. hiç bir sorumluluk kabul etmez.

MUHASEBELEŞTİREMEDİKLERİMİZ



Türkiye'yi derinden sarsan depremlerin yüreğimizdeki etkisi ilk günden beri değışmedi. Dürüst olmak gerekirse, başta ağlamak dışında bir şey gelmedi elimden. Fakat sonrasında, ağlamanın yerine çalışmayı koymaya karar verdim. Hem bir vatandaş hem bir iktisatçı olarak ne yapabilirim, nasıl katkıda bulunabilirim? Böyle düşünen, kendine bunları soran tek kişi olmadığımı da deprem sonrası dayanışmanın büyüklüğünden biliyorum.

Olayların sıcaklığı bir miktar azalsa da planlama ve harekete geçme ihtiyacı azalmadı, azalmayacak. Bu kritik aşamada, ne istediğimiz kadar ne istemediğimizi bilmek de önemli. Ne istemediğimizle ilgili benim listemle başlayalım mı? Aslında üç aşağı beş yukarı hepimizin listesinin de benzer maddeler içerdiğine inanıyorum.



Bu elim olayın, hafızalardan silinmesini istemiyorum. Ama kurumlar perspektifinden bunu bir yas tutma olarak değil, iyileşme için çalışmak ve sonuçları paylaşarak dayanışmayı canlı tutmak olarak formülize ediyorum.

Hızlı onarım telaşı nedeniyle kırılgan sistemlerin değiştirilmeden yeniden kurulmasını istemiyorum. Bu nedenle şeffaf iletişim ve çok paydaşlı ilerlemenin önemli olduğunu altını çiziyorum.

Afetten doğrudan etkilenenlerin "yardım alan" olarak kodlanmasını istemiyorum. Bugün bölgenin ülke genelinde yarattığı farkındalık rüzgarına ek olarak doğru adımlarla ilerlendiğinde, bölgenin en kısa zamanda kendi kendine ayakta durabilen ve sonrasında da ülke geneline olan katkısını afet öncesine göre artıran bir noktaya gelmesinin, planlama başşarımıza bağlı olacağını biliyorum.



Ne istemediğimizi saydıktan sonra ne istediğimiz konusunda da uzlaşabileceğimize inanıyorum. Bir kalkınma bankası iktisatçısı olarak benim hedefim elbette ki, 'geride kimseyi bırakmadığımız', adil ve düşük karbonlu bir kalkınma perspektifi. Bunu başarmak için, hayallerimizi sadece iktisadi çerçeve ile sınırlı tutmamamız gerekiyor. Makro ve finansal istikrarı gözetten bir yapı içerisinde, çevresel ve toplumsal etkileşimi de dikkate alan güçlü sürdürülebilirlik bakışı, bundan sonraki patikamız olmalı. Bunu yaparken deprem sonrası dönemin acil müdahale ihtiyaçları ile daha orta vadeli yeniden yapılanma gereksinimleri de dikkatle planlanmalı.

Raporun geri kalanında, bu planlamanın sadece depremten doğrudan etkilenen illerle sınırlı olmaması gerektiğinin altını çezeğim. Sektörler arası ileri-geri bağlantılar, ekonomik olarak etkinin zaten tüm ülkeyi kapsadığını gösteriyor. Ancak konu sadece sayısallaştırabildiğimiz etkilerle ilgili değil ki. Peki ya muhasebeleştiremediklerimiz? Deprem sonrası dayanışmamızla, birlikte üzmek, birlikte çalışmak, birlikte ümit etmek konusunda toplum olarak önemli bir sınavdan geçtik. Çünkü depremin yansımaları doğrudan etkiler ve muhasebeleştirdiklerimiz ile sınırlı değildir, daha fazlasıdır.

Güçlü sürdürülebilirlik yaklaşımı içerisinde, iktisadi potansiyelimizin yanına muhasebeleştiremediğimiz değerlerimizi de eklediğimiz ve kalkınma perspektifini gözeterek hazırlayacağımız bir planlama hepimiz için tek çıkış yolu. Sadece sayısal iyileşmeyi gözetten bir yaklaşımı reddeden ve piyasa değerini, toplumsal değerlerimiz ışığında dönüştürmeyi amaçlayan bu yolun sonunda, hepimiz daha güçlüyüz, hepimiz daha mutlu. Yeter ki, birlikte düşünelim, birlikte çalışalım.

Hemen, bugün, şimdi!

Dr. Burcu Ünüvar

TSKB Ekonomik Araştırmalar Müdürü, Baş Ekonomist

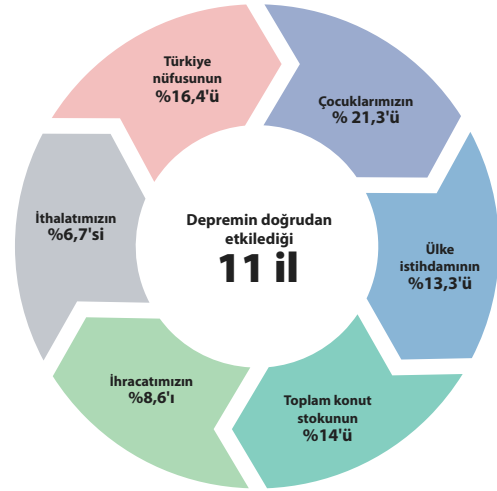
1. DEPREM SONRASI

GENEL BAKIŞ

6 Şubat ve 20 Şubat tarihlerinde, sırasıyla Kahramanmaraş ve Hatay merkezli olarak gerçekleşen depremler hepimizi derinden etkiledi, etkiliyor. Zor olsa da, deprem sonrası dönemin yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunabilmek, konuyu bir iktisatçı olarak soğukkanlılıkla ele almayı gerektiriyor. Şekil-1'de ana hatlarıyla özetlendiği üzere, depremten doğrudan etkilenen illerin iktisadi ve toplumsal resim içerisindeki payının yüksekliği de, bu çalışmanın orta vadeli boyutlarıyla titizlikle planlanmasının önemine işaret ediyor.



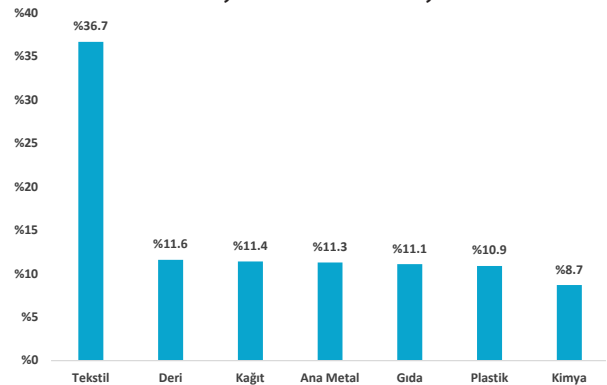
Şekil 1: Depremden Doğrudan Etkilenen İllere Bakış



Kaynak: SBB

Şekil-1'de gösterilen rakamların bir adım ötesine geçip eldeki verileri makro aktivite bazında kırdığımızda, depremten doğrudan etkilenen 11 ilin Türkiye'nin tekstil üretimi içerisinde %37 ile oldukça yüksek bir paya sahip olduğunu görüyoruz. Grafik-1, tekstilden sonra en aktif olunan 6 sektörde de, bölgenin ülke üretimi içerisindeki payının %9-12 bandında seyrettiğini gösteriyor.

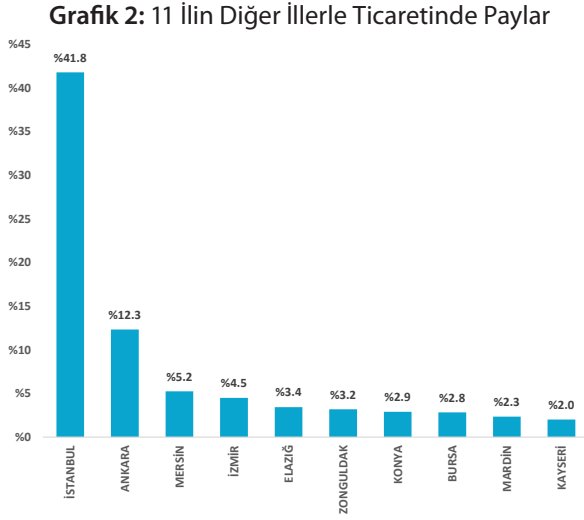
Grafik 1: Deprem Bölgesinin, İlgili Sektörde Türkiye Sanayi Üretimindeki Payı



Kaynak: GBS, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Tekstil sektöründeki yoğunlaşmaya ek olarak, bölgenin diğer sektörlerde gerçekleştirdiği üretimin ülke içerisindeki payının da yüksek olması, üretimin çeşitlendirilmesi yönünde hareket edildiğine dair önemli bir işaret. Orta vadeli planlamalarda, bu çeşitliliğin gözetilmesinin önemli olduğunu not ederek başlayalım.

Sektörel çeşitlendirmenin yanı sıra, bölgenin ticaret bağlantısının da çeşitlendirildiğini görüyoruz. İhracatımızın yaklaşık %9'unu gerçekleştiren bu 11 il, yurtdışı ticaret cephesinde de pek çok farklı il ile ticaret bağlantısına sahip. Depremi doğrudan etkilediği illerin ülke içerisindeki ticaretinde en yüksek iki payı %42 ile İstanbul ve %12 ile Ankara alıyor. En yüksek ticaret ilişkisine sahip olunan ilk 10 ili gösteren Grafik-2, doğudan-batıya, kuzeyden-güneye, tüm Türkiye'yle ticari ilişkilerin canlı olduğuna işaret ediyor.



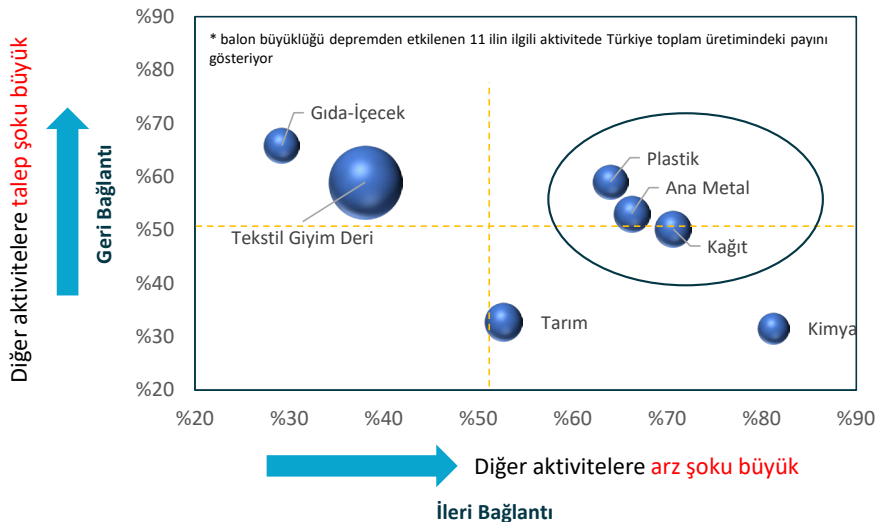
Kaynak: GBS, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Buraya kadar aktardığımız veriler, resmin kalanının nasıl olacağının da işaretlerini veriyor aslında. Depremden doğrudan etkilenen 11 ilin, üretimlerini ve ülke içindeki ticaret bağlantılarını çeşitlendirmiş olmaları, depremin etkilerinin de daha geniş düşünülmesini gerektiriyor. Nitekim biz de, kalkınma perspektifinden deprem sonrası yeniden yapılanmayı değerlendirirken, sektörlerin birbirleriyle bağlantılarını dikkate alan bir yaklaşımı önceliklendirdik.

Bu yaklaşımın bir sonucu olarak hazırladığımız Grafik-3, ileri-geri bağlantılar üzerinden, depremden doğrudan etkilenen 11 ildeki sektörlerin diğer sektörlerle yaratabileceği arz ve talep şoklarını gösteriyor. Buna göre, hem arz hem de talep cephesinde yüksek etkiye sahip üç sektörü plastik, ana metal ve kağıt sektörleri olarak not edebiliriz. Bölgenin üretiminde önemli bir paya sahip olan tekstil sektörü, farklı sektörleri talep yönünden beslediği için buradaki bir aksama da genel etkileri nedeniyle yakından takip edilmeli.

Raporun başından bu yana “depremden doğrudan etkilenen iller” demeyi özellikle tercih ettiğimi fark etmişsinizdir. Çünkü elimizdeki rakamlar, konunun sadece bu 11 ildeki etkilerle sınırlı olmadığına ve tüm Türkiye'nin yaşanan depremlerden etkilendiğine işaret ediyor. Bu noktadan hareketle, hem toplumsal hem de iktisadi gerekçelerle “**Deprem bölgesi tüm Türkiye’dir.**” diyor ve çalışmamızı da bu sorumlulukla yürütüyoruz. Raporun kalanında da, ülke genelini kapsayan bir perspektif üzerinden vizyon vermeye çalışacağız.

Grafik 3: Şokun Arz ve Talep Üzerinden Olası Etkileri*



Kaynak: TÜİK, TSKB Ekonomik Araştırmalar

2. KUVVETLİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BU ÇAĞRI BİZİM!

'Acil' ve 'önemli' arasındaki ayrımı yapmak, sadece zaman yönetimi açısından değil, planlamanın başarısı açısından da çok kritik bir faktördür. Yakın zamanda popülerliği daha da artan "sürdürülebilirlik" kavramı, yönlendirdiği tercihlerle bizi acil-önemli ayrımını yapmaya teşvik eden planlama çerçevelerinden bir tanesi.

Sürdürülebilirlik, en genel kabul gören şekliyle, "Bugünün gereksinimlerini karşılarken, gelecek nesillerin kendilerinin gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermemek" olarak tanımlanabilir (Brundtland, 1987). Açık ki, bu tanımla sürdürülebilirlik, yarını gözeterik yaşamayı gerektiriyor. Ancak her ne kadar alıntıladiğım tanımda "gelecek

nesiller" vurgusu olsa da, konuyu sadece bizden sonrası ile sınırlamamak gerek. Çünkü yarının bir parçası da biziz. O halde, daha iyi bir geleceği kurmak için çalışacak da yine bizleriz.

Yarını kurarken sürdürülebilirlik önemli bir çıpa olsa da, sürdürülebilirliği nasıl ele aldığınız da önemli. Örneğin entegre bir bakış açısının gerekliliğine işaret eden Birleşmiş Milletler, çevresel endişeler ile ekonomik kalkınmanın birlikte ele alınması gerektiğinin altını çiziyor¹. Bu da karşımıza "doğal sermaye" kavramını çıkartıyor. Sürdürülebilirlik dar bir çerçeveye ele alındığında, doğal sermaye pahasına gerçekleştirilen bir iktisadi büyümeyi tetikleme riski var.

Oysa örneğin, hiçbir makine parkı, bir ormanın ya da insan mutluluğunun yerini tutamaz. Ancak doğru planlandığı takdirde herhangi bir yatırımın, çevresel sorumluluklarımızla ya da toplumsal durumumuzla gelişmesi de gerekmez.

Bu noktada sürdürülebilirliği; ekonomi, toplum ve çevrenin kesişme noktasına indirgeyen zayıf yaklaşımı kırmamızın da tam zamanı. Şekil-2, biz kalkınma bankası iktisatçıların perspektifinden "kuvvetli sürdürülebilirlik yaklaşımı"nı, zayıf yaklaşımla karşılaştırmalı bir şekilde gösteriyor. Açık ki, kuvvetli sürdürülebilirlik perspektifinden bakıldığında, konu tek yönlü ve tek boyutlu bir iktisadi planlamanın çok ötesine geçiyor.

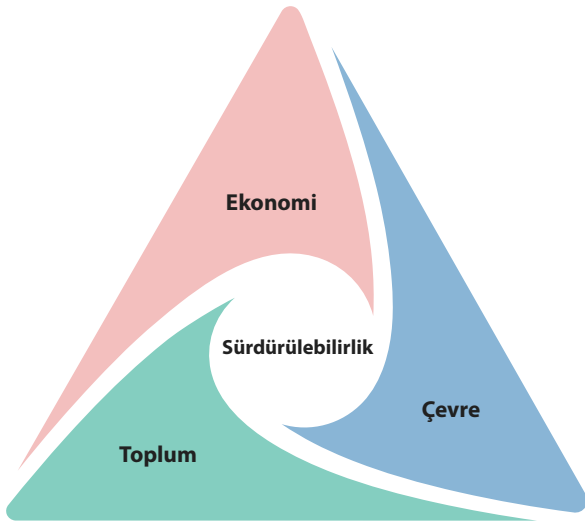


¹ <https://www.un.org/en/academic-impact/sustainability>

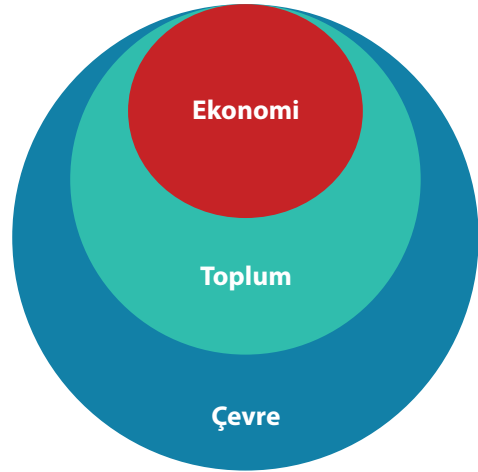


Şekil 2: Sürdürülebilirlik Yaklaşımları

Zayıf Sürdürülebilirlik Yaklaşımı



Kuvvetli Sürdürülebilirlik Yaklaşımı



Kaynak: Bolton vd (2020)

Ekonomi, içinde faaliyet gösterdiği toplumdan ve çevresel şartlardan bağımsız değil. Bu etkileşimi gözeterek doğru bir ekonomik planlama, hem toplumsal ve çevresel şartlardan etkilenecek hem de onları etkileyebilecektir. Bu nedenle, deprem sonrası yeniden yapılanma planlanırken, acil ve önemli ayrımı gözetmeden, konunun zayıf bir sürdürülebilirlik yaklaşımıyla ve sadece zaman kısıtı altında fiziki altyapıyı ayağa kaldırmak amacıyla ele alınması ciddi bir risktir.

Kalkınma perspektifinden, çevresel ve sosyal boyutun ele alındığı, insan hayatına kalıcı şekilde dokunan bir yeniden yapılanmanın planlanması

son derece önemli. Bu entegre bakış; süreci yavaşlatmayacak, ancak hem sonuçların kalıcı olmasını sağlayacak hem de çok paydaşlı yapısı sayesinde iyileşmeyi genele yayabilecektir. Salt fabrikaları değil insanı da ayağa kaldıran bu “kuvvetli” sürdürülebilirlik yaklaşımı elbette kuvvetli bir irade ve iş birliği de gerektiriyor. Türk bankacılık sektörü, böylesi bir iş birliğinin en temel oyuncularından biri olarak, “kalkınma” perspektifini kalıcı bir şekilde iktisadi oyuncuların gündemine taşıyabilecek ve deprem sonrası yeniden yapılanmanın da mimarı olabilecektir.

Bu çağrı bizim!



3. PUSULAMIZ

“ADİL, DÜŞÜK KARBONLU KALKINMA”

Yıllık büyümeyi maksimize etmek yerine, “sürdürülebilir kalkınma”yı gözeten bir yaklaşımın son 15 yılda daha popüler olduğuna tanıklık ediyoruz². Bir önceki bölümde, buradaki durumumuzu “kuvvetli sürdürülebilirlik” olarak belirlemiştik. TSKB Ekonomik Araştırmalar’ın yayınlarını takip edenler, bu durumumuzla uyumlu olarak salt gayri safi yurtiçi hasıla rakamlarına odaklanan bir yaklaşım yerine “Adil, düşük karbonlu kalkınma” terimini kullandığımızı hatırlayacaktır. Deprem sonrası dönemi yeniden yapılandırırken de yine bu perspektifle hareket etmenin önemli olduğuna inanıyoruz.

Kalkınmayı bir engelli koşu olarak tanımlarsak, herkesin aynı noktadan başlamadığını kabul etmek gerek.

Yaşanan büyük afetler sonrasında oluşan yoksunluk ise, belli bir kesimi yarış pistinin dahi dışına itiyor. Bu noktada, Platon’un “biraradalık” kavramına atıfla, eşit olmayanlara eşit davranmanın bir eşitsizlik kaynağı olduğunu da not etmek gerek.

Hayatta olmak, hayatta kalmak tek başına yeterli midir? Hayır. İşe, önce bireyleri ve içinde bulundukları grubu, belli bir toplumsal tabanın üzerine çıkartarak başlamak gerek. Temiz suyun olmadığı, barınma hakkının karşılanmadığı yerde, bunlara odaklanmak en doğru ve anlaşılır tercih. Deprem bölgesinde de, bu toplumsal tabanın altında kalınan her noktada, kaynakların yeniden dağılımının düzenlenmesi gerekiyor.

² Stiglitz, Sen, Fitoussi, 2009: <https://www.ofce.sciences-po.fr/pdf/dtravail/WP2009-33.pdf?simple=True>



Geride kimseyi bırakmadığımız bu kalkınma yolculuğunda hedef, Şekil-3'te görüleceği üzere, toplumsal taban ile ekolojik tavan arasındaki güvenli limana varmak. Toplumsal tabanı hepimizin koşulsuz sahip olması gereken temel hak ve özgürlükler perspektifinden okursak, ekolojik tavanı da gezegenimizin ve sürdürülebilir kaynak yönetiminin sınırları olarak değerlendirebiliriz. Peki, toplumsal tabanın bile tehdit altında olabileceği büyük afetlerin sonrasındaki yeniden yapılandırmada, ekolojik meseleleri düşünmek bir lüks müdür? Hayır, tam tersine hem kaynak kısıtı nedeniyle bir ihtiyaç hem de iyileşmenin kalıcı olabilmesi için bir zorunluluktur.

Bu zorunluluğu yerine getirmek finansman kadar vizyon da gerektiriyor. Afet sonrası dönemin "güvenli limanı"na yolculuğu planlarken, sektörün deneyimi ve vizyonu birlikte düşünüldüğünde, yelkenleri dolduracak rüzgarın bankacılık sektöründen gelmesi de şaşırtıcı olmayacaktır.

Şekil 3: Sosyal Taban ve Ekolojik Tavan



Kaynak: Kate Raworth

Odak Noktası I: TSKB Ekonomik Araştırmalar İçerik Kütüphanesi

TSKB Ekonomik Araştırmalar olarak, kuvvetli sürdürülebilirlik yaklaşımını raporlarımıza da yansıtıyoruz. Genel makro ekonomik değerlendirmelerimize ek olarak, kalkınma perspektifinden önceliklendirdiğimiz alanları da Türkçe ve İngilizce olarak yurtiçi ve yurtdışındaki paydaşlarımıza iletiyoruz.

TSKB Kalkınma Perspektifi adını verdiğimiz bu referans rapor serisine ek olarak, üç ayda bir yayınladığımız İklim Dair isimli dergimizle de, iklim krizini kalkınma ekseninden bir çapraz okuma ile ele alıyoruz. Bu raporlar, bankamızın kaynak temini ve kullandırma alanlarında yön gösterici olurken, danışmanlık hizmetlerimiz kapsamında projelere de dönüşüyor.

Hem deprem sonrası dönemin kalkınma perspektifinden yeniden planlanması hem de ülkenin dayanıklılığının artırılması amacıyla, raporun başında sunduğumuz toplumsal taban – ekolojik tavan perspektiyle, TSKB Ekonomik Araştırmalar'ın raporlarının yine yön gösterici olabileceğine inancımız tam. Raporlarımızın; adil, düşük karbonlu kalkınma başlığına ayırdığımız üçüncü bölümdeki içerikle kesişimini Şekil-5'te gösteriyoruz. Önümüzdeki dönemde de bu perspektiften raporlar üretmeye ve danışmanlığını yaptığımız içeriklerle Türkiye'nin düşük karbonlu kalkınma amacına hizmet etmeye devam edeceğiz.

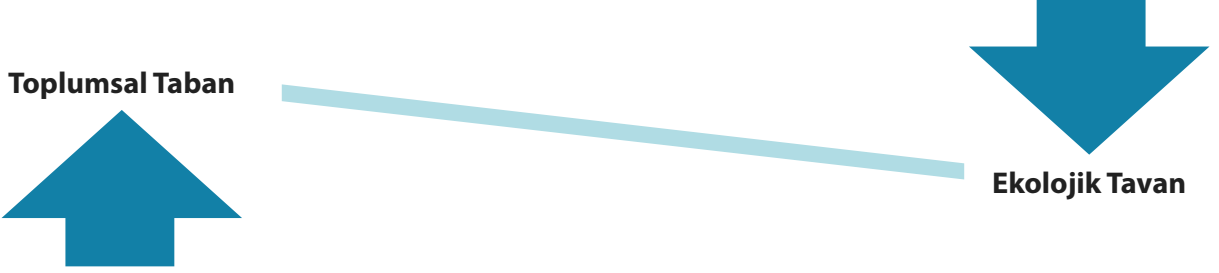
Şekil 4: TSKB Ekonomik Araştırmalar'ın Rapor İçeriklerine Bir Bakış



Kaynak: Kate Raworth, TSKB Ekonomik Araştırmalar

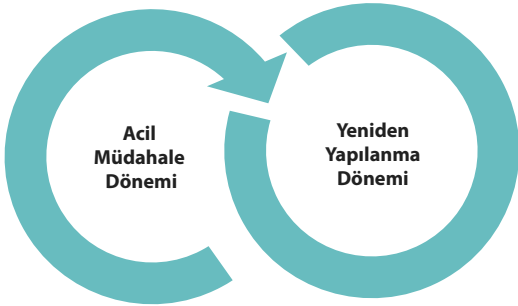
4. ACELE ETME, ÇABUK OL

Adil, düşük karbonlu kalkınmaya atıfta bulunduğumuz bir önceki bölümde, ihtiyaçları karşılarken iki temel sınıra dikkat çekmiştik. Tekraren: Güçlü sürdürülebilirlik perspektifiyle, iktisadi, çevresel ve toplumsal bir bakış açısıyla planlanacak olan yarınlarda, yolculuğumuz toplumsal tabanla, ekolojik tavan arasındaki güvenli limana!



Ancak başarılı bir yolculuk, varılacak limanı belirlemek kadar rotayı planlamayı da gerektiriyor. Bu amaca hizmet edecek şekilde büyük afetlerden sonraki dönemler incelendiğinde, iki farklı fazın olduğu not ediliyor³. Bunlardan birincisi olan “Acil müdahale” fazı, krizin hemen sonrasındaki temel ihtiyaçlar üzerinden okunabilecek olan ilk adım. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, bireyleri ve parçası oldukları sosyal grupları (mahalle, semt vb.) toplumsal tabanın üzerine taşımak hem insani hem de iktisadi olarak aciliyet taşıyor. Bu grupların gördükleri zararın derecesinin ve iyileşme kuvvetlerinin farklılıklarına göre, acil müdahale dönemi içerisindeki adımlar da farklılık gösterebiliyor.

Şekil 5: Afet Sonrası Dönem



Kaynak: TSKB Ekonomik Araştırmalar

İkinci adım ise, daha orta vadeli bir bakış açısı gerektiren “yeniden yapılanma (restorasyon)” fazı. Acil müdahalenin sıcaklığı sırasında, orta vadeli planlama yapmak ne kadar zor görünse de (ve zor olsa da), kalıcı bir iyileşme için böyle bir bakış açısı şart. Bugün, toplumsal tabanın üzerine doğru atılacak her acil müdahale adımı, orta vadede ekolojik tavanı delmeyecek şekilde kurgulanmalı ve yönetilmeli. Bu noktada pusulanın güçlü sürdürülebilirlik yaklaşımıyla ele alınacak “adil, düşük karbonlu kalkınma”yı göstermesini sağlayacak olanlar da, planlamanın aktörleri olacaklardır.



³ <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=pspubs>

Odak Noktası II: TSKB Deprem Bölgesinde

4-5 Nisan'da, TSKB'yi temsilen genel müdürümüzün de katılımıyla depremin doğrudan etkilediği il ve ilçeleri ziyaret ettik. Sahadaki manzara, şu an itibarıyla hâlâ "acil müdahale" döneminin içerisinde olduğumuzu gösteriyor. Ancak zaman hızla akıyor. Bir yandan da, eş anlı olarak, "yeniden yapılandırma" döneminin temellerinin atılması gerekiyor.

Bu temelleri atmak için bölgeyi iyi tanımak, ihtiyaçları anlamak ve orta vadeli bir perspektif ile hareket planı çıkartmak şart. Bu noktada önemli bulduğum bir gözlemi burada da paylaşmak isterim. Herkesin uzmanlık alanı çerçevesinde katkı sunmaya çalıştığı bölgede, bankacılık sektörü temsilcileri sahada her noktada çok aktif. Deprem nedeniyle bozulan köy yollarına alternatif yolları bilen, vatandaşlarla, esnaf ve iş dünyasıyla sıcak ilişkiler içerisinde olan bu ekip, bölgenin adeta kılcıl damarlarında dolaşıyor. Belki de bu bölümün başlığı "TSKB Deprem Bölgesinde" yerine, "Bankacılar Deprem Bölgesinde" olmalıydı o nedenle.

Sahaya bu denli hakim, aktif ve yetkin bir ekip şüphesiz iyileşmeye dair umut veriyor. Kendi ziyaretimiz sırasında yaptığımız temaslarda da birebir gözlemlediğimiz üzere, bölgenin iş insanları da bankacılık sektörü ile sinerji yaratmaya hazır. Kendi önerilerini sundukları gibi, birlikte öneri geliştirmeye de açıklar. Ancak bu önerilerin orta vadeli bir bakış taşıması şart. Geliştirilecek projelerin, bölgenin kendi içindeki entegrasyonu kadar, ülkenin kalanı ile senkronizasyonu ve uluslararası gelişmeler ile uyumu da gözetilmeli. Bugün ilk adımını atacağımız yatırımlar bittiğinde bizi nasıl bir Türkiye ve dünya ekonomisi bekliyor olacak? İhtiyaçlar ne yönde değişecek? Aynı anda başlayacak projelerin birbiri ile etkileşimi ne olacak? Bu sorulara verilecek yanıtlara göre, bazı sektörlerden çıkılması, bazı sektörlerde yatırımların artırılması, yeni sektörlerle giriş kararları alınması gerekebilecektir. Toplumsal ve çevresel planlama da bu kararlar sonrasında yeniden şekillenecektir. Uzun bir yol, iyi düşünüp doğru karar vermek ama bunu da bir an önce yapmak gerek.



5. SOSYAL SERMAYE BİRARADALIK

Purdue Üniversitesi'nden Danie Aldrich, 2010 tarihli makalesinde, farklı ülkelerde yaşanmış afetleri ve sonrasındaki toparlanma hızını inceliyor⁴. Çalışma genel olarak da çok ilginç ama bir tespiti özellikle burada paylaşmak istiyorum:

Afetlerden sonraki toparlanma, alınan yardımın miktarından ya da tespit edilen zararın büyüklüğünden ziyade, sosyal sermayeye bağlıdır. Vatandaşların arasındaki bağı temsil eden sosyal sermaye, uzun vadeli toparlanmanın arkasındaki itici güçtür.



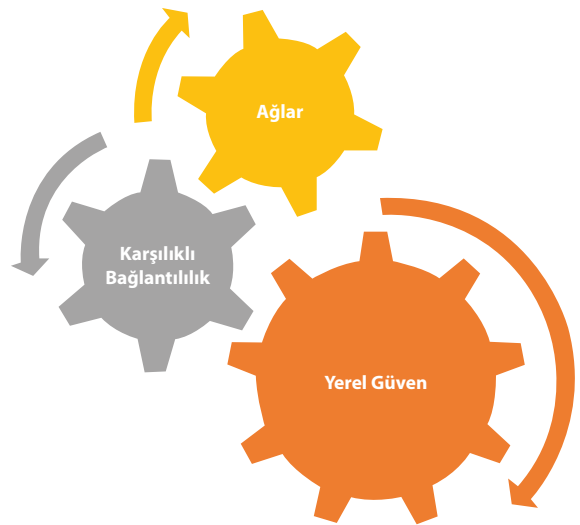
Aldrich, hem afetlere hazırlık hem de afet sonrası toparlanma için, planlama yaklaşımının fiziksel altyapının ötesinde sosyal altyapıyı da kapsayacak şekilde genişletilmesini öneriyor. Bu görüş 1990'lardan başlayan kalkınma finansmanı yaklaşımıyla uyumlu olmakla birlikte, yakın dönemde bu vurgunun bir miktar geride kaldığını görüyoruz. Bugün, bunu hatırlamak / hatırlatmak için doğru bir gün.

Sosyal sermaye yaklaşımı içerisinde önemli bir yere sahip olan sosyal altyapıyı değerlendirirken Şekil-6'da gösterdiğimiz üzere 3 başlık ön plana çıkıyor. İlk bakışta bu başlıkların iktisadi bağlantısı akla gelmeyebilir. Ancak bireyleri içinde yaşadıkları toplumun yapıcı birer üyesi haline getirmek, katkıda bulunabilecekleri ortamı sağlamak ekonomik planlamadan bağımsız değil. Bu duruş, raporumuzun başında aktardığımız "kuvvetli sürdürülebilirlik" çerçevesi içerisinde düşünüldüğünde, iktisadi bağlamı da daha net ortaya çıkacaktır.

Yine raporun başında ifade ettiğimiz "Deprem bölgesi tüm Türkiye'dir." tespiti de, karşılıklı bağlantılılığın bir ifadesi olarak not edilebilir.

Toplum içerisinde kendisine uzun dönemli yer bulabileceğine inanan birey, yeniden inşaa için daha istekli oluyor. İzole edilen bireyler ise demotive edilirken katkı da veremiyorlar⁵. Bu açıdan bakıldığında, ülke genelindeki yaygın temsili ve kaliteli insan kaynağı ile, karşılıklı bağlantılılığın verimli bir planlamaya evrilmesini sağlayabilecek en önemli itici güçlerden biri de bankacılık sektörü. Bankacılık sektörünün hem şube ağı ile yerel istihdamı değerlendirmesi, hem de özel sektörle birlikte oluşturduğu iş yapma ekosistemi, deprem sonrası dönemde ülke genelinde gereken sosyal ağların oluşturulmasını destekleyecektir. Bu yaklaşım, bir yandan depremden doğrudan etkilenen illerde iyileşmeyi desteklerken, diğer yandan da ülke genelindeki etkileri de gözetken bir dayanıklılığın temellerinin atılmasını tetikleyecektir.

Şekil 6: Sosyal Altyapı



Kaynak: TSKB Ekonomik Araştırmalar

⁴ Daniel Aldrich, 2010: <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=pspubs>

⁵ Chamlee-Wright and Rothcil, 2007: https://www.researchgate.net/profile/Emily-Chamlee-Wright/publication/228234386_Disastrous_Uncertainty_How_Government_Disaster_Policy_Undermines_Community_Rebound/links/5c86becfa6fdcc8c39beae3/Disastrous-Uncertainty-How-Government-Disaster-Policy-Undermines-Community-Rebound.pdf

6. AYAKTA!

Makro iktisatçılar açısından yapısal kırılma noktaları vardır. Böylesi kırılmalar gerçekleştikten sonra, artık yeni bir dönemin başladığını kabul ederiz. Konuya kalkınma iktisatçısı kimliğimizle baktığımızda da, o yeni dönemin mimarı olmak isteriz. İşte bu rapor tam da bu amaçla bir çağrı olarak kaleme alındı.

6 Şubat 2023 şüphesiz yukarıda tarif ettiğim gibi bir kırılma noktası. İlk günden beri hepimizin gözü bölgeden gelen haberlerde; uyumuyoruz, ayaktaız. Elimizden bir şey gelsin diye tüm çabamız; destek için ayaktaız. Kalkınma iktisadı perspektifinin konuyla konuşan yapısını ve bu nedenle işimizi iyi yapmanın da bir katkı olduğunu bilerek, vazifemizin başında, her zamankinden titiz, mesleğimiz üzerinden katkımızı artırabilmek ümidiyle; yorulmadan ayaktaız!

Biliyoruz ki bu duygu ve düşüncelerimizde yalnız değiliz ve bu da bizi kuvvetli yapıyor. Öte yandan, iş birliği yapmanın önemini vurgulamakla birlikte, bunun tek başına yeterli olmadığını da farkındayız. Bir an önce ilerlemek ve sonuç elde edebilmek için bir yol haritasına ihtiyacımız var. Raporumuz kalkınma perspektifinden bu haritayı paylaşırken aşağıda özetlediğimiz noktalar çerçevesinde yeni bir vizyon da sunuyor:

Şekil 7: Deprem Sonrası Döneme Yaklaşımın Ana Unsurları



- Hem iktisadi hem de sosyal bağlar üzerinden ele aldığımızda, depremin etkilerinin 11 il ile sınırlı olmadığı görülüyor. "Deprem bölgesi tüm Türkiye'dir."

derken, hem etkilerin ülke geneline yayıldığıının hem de iyileşme sorumluluğunun hepimizin omuzlarında olduğunun altını çiziyoruz.

- Bu sorumluluğu göğüslemeye hazırlanırken, çevresel ve toplumsal boyutları da gözetken "kuvvetli sürdürülebilirlik yaklaşımı"nı, paydaşlarımızla iş birliğimizin bir çerçevesi olarak ön plana çıkartıyoruz.

- Bu yaklaşım içerisinde iktisadi ve sosyal ihtiyaçları gözetirken, temel gereksinimlerimizi karşılamak ve "toplumsal taban"ın üzerine çıkmak şüphesiz ki öncelik. Ancak bunu yaparken, orta vadeli bir perspektifle gezegenimizin ve kaynaklarımızın kısıtlarını dikkate almak, diğer bir deyişle "ekolojik tavan"ı delmemek gerekecektir.

- İhtiyaçların, bir önceki maddedeki gibi sınıflandırılması, iyileşme sürecinin de kademelendirilmesi gerektiğine işaret ediyor. Raporumuz içerisinde bu planlama stratejisine dikkat çekerek, acil müdahale ile yeniden yapılanma fazının farklılaşan ihtiyaçlarının, planlama içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini öneriyoruz.

- Akademik çalışmalar, hem afetlere karşı hazırlık hem de afet sonrası toparlanma döneminde sosyal altyapının son derece önemli olduğuna işaret ediyor. Toplumsal ağları da gözetken bir yaklaşımı planlamamızın merkezine almak, iyileşmenin hızlı ve kalıcı olmasını sağlayacaktır.

Rapor boyunca hem toplumsal hem de iktisadi bir perspektife işaret ederek "Deprem bölgesi tüm Türkiye'dir." dedik ve tüm çalışmalarımızı da bu bakış açısı ve sorumlulukla yürütüyoruz. Ancak iyileşmenin uzun süreceğinin de farkındayız. Bu noktada Ursula Le Guin'e atıfla "Gerçek kardeşlik paylaşılan acıda başlar." derken, iyileşmenin de bu kardeşlik sayesinde gelebileceğine inanıyoruz.

Acil müdahale döneminden sonra, yeniden yapılanma için hem çok paydaşlı bir iş birliği hem de iyi bir planlama gerekiyor. Çünkü kaynaklarımızı hangi sektörlere yönlendireceğimiz, geleceği hangi sektörler üzerinden kuracağımız konusu, son derece önemli. Sektörel önceliklerin ve bağlantıların yeniden değerlendirilmesi, sosyal göstergeleri dahil ederek projelendirilmesi ve paydaş görüşüne açılması faydalı olacaktır. Bu projelendirmenin adil, düşük karbonlu kalkınma prensipleri gözetilerek yapılmasında yön gösterici olmak için de; biz buradayız!



Notlar



Danışmanlık Hizmetleri

Ekonomik Araştırmalar
ekonomikarastirmalar@tskb.com.tr

Meclisi Mebusan Caddesi No. 81
Fındıklı İstanbul 34427, Türkiye
T: +90 (212) 334 50 41 F: +90 (212) 334 52 34

TSKB Ekonomik Araştırmalar ürünlerine ulaşmak için aşağıdaki karekodu kullanabilirsiniz:



Dr. Burcu Ünüvar

Ekonomik Araştırmalar Müdürü
Baş Ekonomist

unuvarb@tskb.com.tr

Dr. Feridun Tur

Grup Yöneticisi
*Kalkınma Ekonomisi, Dış Ticaret, İklim,
Toplumsal Cinsiyet, Gıda Güvencesi*

turf@tskb.com.tr

Şakir Turan

Grup Yöneticisi
Makroekonomi, Finansal Piyasalar

turans@tskb.com.tr

Dr. Buket Alkan

Yönetici
Makroekonomi, Modelleme

alkanb@tskb.com.tr

Can Hakyemez

Yönetici
*Enerji, Enerji Verimliliği, Su,
Hava Kirliliği*

hakyemez@tskb.com.tr

Cem Avcıoğlu

Yönetici
*Dijitalleşme, İnovasyon, Sürdürülebilir
Turizm, Afet Dayanıklılığı*

avciogluc@tskb.com.tr

Dr. Emre Aylar

Yönetici Yardımcısı
*Makroekonomi, Finansal Piyasalar,
Genç İstihdamı*

aylare@tskb.com.tr

Yağmur Deniz Çufadar

Uzman
Toplumsal Cinsiyet

cufadary@tskb.com.tr

Başak Toprakçı

Uzman Yardımcısı
Gıda Güvencesi

toprakcib@tskb.com.tr



Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
www.tskb.com.tr

T: +90 212 334 50 50 F: +90 212 334 52 34

E: info@tskb.com.tr

